

HARRY L. LEVY

**Η ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ
ΜΕ ΚΛΗΡΟ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΛΛΑΔΑ**

Η ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ΜΕ ΚΛΗΡΟ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΛΛΑΔΑ (*).

Ἡ διανομὴ τῆς πατρικῆς περιουσίας μὲ κλῆρο, ἀνάμεσα στοὺς ἐπιζῶντες γιουὺς, ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, γνῶριμο ἤδη ἀπὸ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους. Στὴ φανταστικὴ ἱστορία, πού διηγεῖται ὁ Ὀδυσσεύς γιὰ τὴν ζωὴ του στὸ χοιροβοσκὸ Εὔμαιο, ἀναφέρει ὅτι οἱ ὑποτιθέμενοι ἀδελφοί του, οἱ νόμιμοι γιοὶ τοῦ Κάστορος ἀπὸ τὴν Κρήτη, μοίρασαν τὴν περιουσία τοῦ πατέρα τους (*ζωὴν ἐδάσαντο*) μετὰ τὸν θάνατό του καὶ ἔριξαν κλῆρο γιὰ τὰ μερίδια, πού σχηματίσθηκαν (*ἐπὶ κλήρους ἐβάλοντο*, Ὀδύσεια 14. 208-9). Τὸ ἴδιο συναντοῦμε καὶ στὰ λόγια τοῦ Ποσειδῶνος πρὸς τὴν Ἴριδα στὴ 15ῃ Ραψωδία τῆς Ἰλιάδος, ὅταν τῆς θυμίζει ὅτι οἱ τρεῖς γιοὶ τοῦ Κρόνου διαίρεσαν ὅλη τὴν πατρικὴ περιουσία (*πάντα δέδασται*) καὶ ὁ καθένας ἔλαβε τὸ μερίδιό του μὲ κλῆρο (*παλλομένων*, Ἰλιάδα, 15. 187-92)¹.

Στοὺς κλασσικοὺς χρόνους ἡ διανομὴ τῆς κληρονομιάς μὲ κλῆρο γινόταν κατὰ δύο διαφορετικοὺς τρόπους. Ἄν οἱ ἀδελφοὶ συμφωνοῦσαν φιλικὰ γιὰ μιὰ δίκαιη διαίρεση τῆς περιουσίας σὲ μερίδια, προχωροῦσαν στὴν κλήρωση γιὰ τὰ διαχωρισμένα μερίδια, εἴτε μόνοι τους, εἴτε μὲ παρουσία ἑνὸς ἐμπιστοῦ φίλου. Ἀκριβῶς τὴ μέθοδο αὐτὴ ἐπαινεῖ ὁ Πλούταρχος ὡς συντελεστικὴ στὴν ἀδελφικὴ φιλία καὶ ἀρμονία (Ἠθικά 483 Δ).

(*) Ὁ ἀρχαιοελληνιστὴς καὶ ἰδιαίτερα θερμὸς φίλος τῆς χώρας μας, καθηγητὴς κ. Χάρρυ Λέβυ ἔχει γράψει πλῆθος ἔργων πού ἀναφέρονται στὴ κλασσικὴ μας φιλολογία. Ὑπῆρξε ἐπὶ μακρὸ χρονικὸ διάστημα μόνιμος Ἀντιπρύτανης τοῦ κρατικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νέας Ὑόρκης, τῆς πόλεως ὅπου πρὶν ἐβδόμηνα περίπου χρόνια γεννήθηκε. Πρὸ τοις ἐτέρας ἐξελέγει ἐπίσης πρῶτος ἐδρος τῆς Ἀμερικανικῆς φιλολογικῆς ἐταιρείας.

Εἰς τὸν παρόντα τόμο τῆς Ἐπετηρίδας τῆς «Παντείου» καταχωρίζεται ἡ μετάφραση ἑνὸς μέρους μιᾶς περιουσίας ὁμιλίας του στὴν «Ἐταιρεία Φίλων τοῦ Λαοῦ». Ἐχει γίνῃ ἀπὸ τὴν κυρία Μιράντα Παξιμαδοπούλου—Σταυρινού, ἐπιστημονικὸ βοήθὸ τῆς Σχολῆς μας.

1. E. B u c h h o l z, Die Homerischen Realien (Leipzig 1881) 2.95, ὁ ὁποῖος παραθέτει τὸ χωρίο τοῦ Εὐσταθίου στὴν Ὀδύσεια 14-211. Ἐπίσης I. Δ. Ζέπος. Ἀρχαῖον Ἰδιωτικὸ Δικαίου 10 (1943) 262-63. Αἰσθάνομαι ὑποχρεωμένος στὸν DR. Peter Torping καὶ στὴν δεσποινίδα E. Δημητρακοπούλου τῆς Γενναδίου Βιβλιοθήκης γιὰ τίς δευκολύνσεις πού μοῦ προσέφεραν σὲ θέματα βιβλιογραφίας.

Ἐάν ἐξάλλου, δέν μποροῦσαν νά συμφωνήσουν γιά μία δίκαιη διαίρεση, μποροῦσαν, στήν Ἀθήνα τουλάχιστον, ν' ἀποτανθοῦν στή Κυβέρνηση (στόν ἐπώνυμο Ἄρχοντα) γιά νά διορίσει διαιτητές². Αὐτοί διαιροῦσαν τότε τήν περιουσία σέ μερίδια καί ἔριχναν κλῆρο, γιά νά καθορισθεῖ τὸ μερίδιο, πού θά ἴπαιρνε ὁ καθένας.

Ἐντυπωσιακὸ παράδειγμα τοῦ ἐθίμου, πού περιγράφουμε ἐδῶ, συναντοῦμε καί στοὺς «Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας» τοῦ Αἰσχύλου. Τῆ μονομαχία τοῦ Ἐτεοκλῆ μετὸν Πολυνεΐκη γιά τήν κληρονομιά τους - μάχη πού τέλειωσε μετὸν θάνατο καί τῶν δύο - τήν συνέλαβε ὁ ποιητῆς εἰρωνικά, σάν ἓνα τρόπο διαμοιρασμοῦ τῆς περιουσίας μετὸ κλῆρο, ὅπου τὸ ἀτσάλι τῶν ξιφῶν τους ἦταν ὁ βλοσυρὸς διαιτητῆς. Τελικὰ ἡ διαίρεση κατέληξε σὲ ἴσα μερίδια: ὁ καθένας πῆρε ὄσο μέρος τῆς πατρικῆς γῆς τοῦ χρειάζόταν γιά τὸν τάφο του. Τὸ θέμα αὐτὸ ἐπανέρχεται κατὰ διαστήματα σὲ ὄλο τὸ τελευταῖο μέρος τοῦ ἔργου. Στῆ γλώσσα τοῦ Αἰσχυλικοῦ ἔργου δεσπόζει παντοῦ ἡ ὄρολογία, πού ἀναφέρεται στῆ διανομὴ τῆς κληρονομιάς μετὸ κλῆρο: τὸ ἀτσάλι εἶναι ὁ διαιτητῆς γιά τήν διανομὴ τῆς περιουσίας (*χρηματοδοαίτας* 729), πού ἔριξε τὸν κλῆρο (*διαπήλας* 731), καί ἀφῆσε τ' ἀδέλφια χωρὶς μερίδια στοὺς ἀνοιχτοὺς κάμπους (*ἀμοίρους* 733). Τ' ἀδέλφια παίρνουν περιουσία μετὸ κλῆρο, (*λαχεῖν κτήματα* 789-90, 816-17, 906-10), καί οἱ τάφοι τους εἶναι τὸ μερικὸ τους, (*τάφων πατρῶων λάχαι* 914). Ἐάν ἀντὶ τὴν λέξη *λάχαι*, μερίδια, διαβαστεῖ ἡ λέξη *λαχαί*, ἐσκαφές, τὸ λογοπαίγνιο μετὸν λέξη *λάχαι* καθιστᾷ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἐξ ἴσου σαφές³. Τέλος, ἡ ἴδια λέξη, *δατητάς* βρίσκεται σὲ ἓνα στίχο κοντὰ στὸ τέλος τοῦ ἔργου (945).

Σχολίασα ἐκτεταμένα αὐτὸ τὸ σημεῖο, γιατί, ἐνῶ ὁ Αἰσχύλος εἶναι φανερὰ ἐξοικειωμένος μετὸ σύστημα διανομῆς τῆς κληρονομιάς μετὸ κλῆρο καί τὸ ἴδιο προϋποτίθεται καί γιά τοὺς ἀκροατῆς του, μόνον ἐδῶ, (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Πλουτάρχου πού ἀναφέραμε πιὸ πάνω) βρισκόμε στῆν ἑλληνικὴ κλασσικὴ φιλολογία μία σαφὴ ἀναφορὰ αὐτῆς τῆς διαδικασίας. Μαρτυρία τοῦ ἐθίμου βρίσκεται ἐπίσης σὲ παπύρους, πού χρονολογοῦνται ἀπὸ τοὺς τέσσερις πρῶτους χριστιανικοὺς αἰῶνες⁴, σὲ μιὰ ἐπιγραφὴ ἀμφίβολης χρονολογίας ἀπὸ τὰ Μύλασα τῆς Καρίας⁵ καί σὲ πολυάριθμα κοπτικὰ ἔγγραφα τοῦ 8ου μ.χ. αἰῶνος⁶. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα σώζονται καί ὄστρακα, πού πραγματικὰ

2. E. Caillemer in Dar.-Sagl. στῆν λέξη «Datetai» 27-28. Ἐπίσης Id. Le Droit de Succession Légitime a Athènes (Paris 1879) 198-204. L. Beauchet, Histoire du Droit Privé de la République Athénienne (Paris 1897) 3. 454, 645. 651. 653.

3. Βλ. τὴν ἔκδοση τοῦ Verrill (London 1887) ad hoc ὅπου ἔχει τὸν ἀριθμὸ 898.

4. F. Preisigke, Wörterbuch der Griechischen Papyrsurkunden I (Berlin 1925) στῆν λέξη κληρώ (2).

5. R. Dereste, B. Haussoulier, Th. Reinach, Recueil des Inscriptions Juridiques Grecques, Série I (1891-95) 244, B. 2-3.

6. W. C. Till, Erbrechtliche Untersuchungen = Akademie der Wissenschaften (Wien). Phil.-Hist. Kl., Sitzungsab., 229, Abh. 2(1954/20-21, 128 (Kru 41), 131 (Kru 42), 140 (Kru 45-

χρησιμοποιούνταν για τὸ ριζισμό τῶν κλήρων. Μερικά ἀπ' αὐτὰ ἔχουν γραμμένη στή μία τους ὄψη τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα, πού περιλάμβανε τὸ μερίδιο καὶ στήν ἄλλη τὸ ὄνομα τοῦ προσώπου, πού ἔτυχε ὁ κληρὸς.⁷

Γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, ὑποθέτω ὅτι ἡ χρησιμοποίηση τῆς λέξεως, «συνήθως», ἀπὸ τὸν Εὐστάθιο, τὸν ἐπίσκοπο Θεσσαλονίκης τοῦ 12ου αἰῶνος, σὲ ἓνα σχόλιο στήν Ὀδύσσεια (14.209), ὑποδηλώνει τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἔθιμου στήν ἐποχὴ του καὶ στὸν τόπο του. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἴδια γενικὴ περίοδο⁸.

Ἐχοντας ὑπ' ὄψη τὴ μακρόχρονη ἱστορία, ἀπ' τὴν Ὀμηρικὴ μέχρι τὴν Βυζαντινὴ ἐποχὴ, ἀνακάλυψα μὲ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον κάτι, πού φαίνεται ν' ἀποτελεῖ ἐπιβίωση τοῦ ἔθιμου στή σημερινὴ Βοιωτία. Στὸ μικρὸ χωριὸ Βασιλικά, στοὺς πρόποδες τοῦ Παρνασσοῦ, ὅπου ἡ σύζυγός μου καὶ ἐγὼ ἀφιερῶσαμε τὴν ἀκαδημαϊκὴ χρονιά 1955-56 στήν ἐθνογραφικὴ μελέτη τῆς μικρῆς κοινότητος, τὸ ριζισμό τοῦ κλήρου δὲν ἔπαψε νὰ θεωρεῖται κανονικὸς τρόπος διανομῆς τῆς πατρικῆς κληρονομιάς ἀνάμεσα στοὺς ἐπιζῶντες γιούς. Στὰ τελευταῖα εἴκοσι πέντε χρόνια, ἡ διαδικασία αὐτὴ χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ δύο στίς σαράντα περίπου οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ. Αὐτὸ μόνον τοῦ τὸ γεγονὸς ἀποτελεῖ ἓνα ἐνδιαφέρον παράδειγμα διατηρήσεως τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου παράλληλα μὲ τὸ γραπτὸ δίκαιο—γιατὶ ἡ μέθοδος αὐτὴ διανομῆς τῆς περιουσίας, ἀπ' ὅσο γνωρίζω, δὲν ἐμφανίζεται πούθενά στοὺς ρωμαϊκοὺς Κώδικες, παρόλο πού τίποτα δὲ θὰ ἐμπόδιζε τὴ συνέχισή του πάνω σὲ ἐξωνομικὴ βάση, καὶ ὑπὸ μορφή ἐκούσιας συμφωνίας⁹. Ἐπίσης οὔτε ἀναγνωρίζεται, ἀλλ' οὔτε ὁμως καὶ ἀπαγορεύεται ἀπὸ τὸν σημερινὸ ἑλληνικὸ Ἀστικὸ Κώδικα. Τὸ πολιτιστικὸ αὐτὸ χαρακτηριστικὸ ἐπέζησε, περνώντας ἀπὸ γενιά σὲ γενιά, μεσ' ἀπὸ αἰῶνες Ρωμαϊκῆς καὶ Τουρκικῆς κατοχῆς¹⁰.

46) (Kru, ὅπως παρατίθεται ἀπὸ τὸν Till=Koptische Rechtsurkunden des Achten Jahrhunderts auf Djeme/Theben/, ED. WALTER E. CRUM /Leipzig 1912/ A. Steinwenter, das Recht der Koptischen Urkunden/=Muller-Otto, Handbuch, 10 Abt., 4 Teil, Bd. 2(1955)/51-52. H. Kreller, Erbrechtliche Untersuchungen (Leipzig 1919) 88. Αἰσθάνομαι ὑποχρεωμένος στὸν καθηγητὴ A.A. Schiller τῆς Columbia γιὰ τὴν ἀναφορὰ στήν ἐργασία τοῦ Szeinwenter.

7. Till (ἀνωτέρω, σημ. 6) 20.

8. Α.Γ. Χριστοφιλόπουλος, Σχέσεις γονέων καὶ τέκνων κατὰ τὸ Βυζαντινὸν Δίκαιον (Athens 1946) 62: ἀμπέλιον...ὁ ἔλαχεν κάμου...ἐκ πατρικοῦ κλήρου, ἀπὸ Κυπριακὸ Κώδικα πού βρίσκεται στὸ Βατικανόν.

9. Πληροφορίες πού προσφέρθηκαν ἀπ' εὐθείας στὸν συγγραφεὰ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Adolph Berger τῆς Ecole Libre des Hautes Etudes, Νέα Ὑόρκη.

10. Σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιβίωση τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου, βλ. Χριστοφιλόπουλο, (παραπάνω, σημ. 8) 52, 156. G. Michaelides-Nouaros, Contribution à l' Etude des Pactes Successoraux (Paris 1937) 209-10. K. D. Triantaphyllopoulos, Laographia 5(1915) 239-48. P. I. Zeros, Greek Law (Athens 1949) 12. Τὰ ἴχνη τοῦ ἔθιμου διαιρέσεως τῆς κληρονομιάς μὲ κληρὸ στὸ Τουρκικὸ Δίκαιο, μπορεῖ νὰ φεῖλονται στήν ἐπίδραση τῶν Ἑλλήνων ὅταν ἦταν

Δέν πρόκειται ὁμως μόνο γιά θέμα διατηρήσεως ἑνός τυπικοῦ καί ἀπολιθωμένου ἔθιμοῦ ὑπολείμματος ἀλλ' ἀντίθετα γιά ἔθιμο πού διαμορφώθηκε ἀπό τοὺς χωρικοὺς ἢ τοὺς λίγο-πολύ μακρυνοὺς προγόνους τοὺς σέ κοινωνικό μηχανισμό, ἰδιαίτερα ἑλληνικό στό χαρακτήρα, στή λειτουργία του καί στίς συνθήκες, πού τὸ περιέβαλαν.

Ἄς δοῦμε τὴν περίπτωση τριῶν ἀδελφῶν, πού κατέχουν ἀπό κοινοῦ τὸ σπίτι καὶ τὴ γῆ, πού τοὺς ἄφησε ὁ πατέρας τους. Ὁ καθένας παντρεύεται καὶ φέρνει στό σπίτι τὴ γυναίκα του· τὰ τρία ζευγάρια ζοῦν μαζί στό πατρικό σπίτι καὶ καλλιεργοῦν τὰ οἰκογενειακὰ κτήματα ἀπό κοινοῦ. Μὲ τὸν ἔρχομό τῶν παιδιῶν ἐπέρχεται συνωστισμός καὶ πολλές μικροπαραεξηγήσεις ὀδηγοῦν στήν ἀπόφαση διαιρέσεως τῆς κληρονομιάς. Κάθε οἰκογένεια χρειάζεται πιά δικό της σπίτι. Τὸ παλιό φτάνει μόνο γιά τὴν οἰκογένεια τοῦ ἑνός ἀδελφοῦ. Ἔτσι πρέπει νὰ χτιστοῦν ἀκόμα δύο. Πρὶν ἀρχίσουν ὅποιαδήποτε μοιρασιά τῆς γῆς ἢ τῆς κινητῆς περιουσίας, τ' ἀδέλφια χτίζουν μαζί δύο καινούργια σπίτια σέ κατάλληλες τοποθεσίες τῆς οἰκογενειακῆς γῆς καὶ ἀναμορφώνουν τὸ πατρικό σπίτι, γιά νὰ τὸ φέρουν ὅσο γίνεται πιὸ κοντὰ στό ἐπίπεδο τῶν νεοχτισμένων σπιτιῶν. Σ' αὐτὸ τὸ πρόγραμμα ἀνοικοδομήσεως, πού στή σημερινὴ Ἑλλάδα ἀπαιτεῖ μερικά χρόνια ἀργῆς καὶ σταθερῆς ἐργασίας, ὄλα τ' ἀδέλφια δουλεύουν μὲ παραδειγματικὴ συνεργασία. Ἐχοντας ὑπ' ὄψη τὰ ἰσχυρὰ αἰσθήματα ἀτομισμοῦ καὶ καχυποψίας, πού εἶναι βασικά γνωρίσματα τῆς ἑλληνικῆς προσωπικότητας, παλιᾶς καὶ νέας, καὶ ἰδιαίτερα μὴ ξεχνώντας τίς αἰτίες, πού ὀδήγησαν στήν ἀπόφαση τῆς μοιρασιάς, θὰ μπορούσε ν' ἀναρωτηθεῖ κάποιος: «πῶς ἐρμηνεύεται αὐτὴ ἡ ἀνυστερόβουλη συλλογικὴ προσπάθεια σ' αὐτὰ τὰ χρόνια τοῦ σκληροῦ μόχθου;». Ἡ ἀπάντηση βρίσκεται στό μηχανισμό πού περιγράψαμε πρὶν, πού τώρα ἀφορᾶ, ἐκτός ἀπὸ τὴν πατρικὴν περιουσία, καὶ τὰ καινούργια σπίτια. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς κατασκευῆς καμιά ἀπὸ τίς τρεῖς οἰκογένειες δὲν ἦταν δυνατόν νὰ γνωρίζει ποῖο σπίτι θὰ γίνεαι δικό της. Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ θὰ βρεῖ τελικὰ τὴν ἀπάντησή του στήν ἀδηλὴ λειτουργία τῆς τύχης. Στὸ μεταξύ ὁμως εἶναι γιά τὸ συμφέρον ὄλων τὰ τρία σπίτια νὰ ἔχουν τὴν ἴδια ἀξία καὶ ν' ἀρέσουν ἐξίσου. Ἔτσι τὸ φωτισμένο ἀτομικὸ συμφέρον χαλιναγωγεῖται γιά τὸ κοινὸ συμφέρον ὄλης τῆς οἰκογένειας.

Ἀκόμα καὶ ἂν τὸ παλιὸ πατρικὸ σπίτι δὲν μπορεῖ νὰ παραβληθεῖ μὲ τὰ καινούργια, καταβάλλεται προσπάθεια γιά νὰ βελτιωθεῖ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο. Μόνον ὅταν ὄλα τὰ σπίτια εἶναι τελειωμένα, συμφωνεῖται ἡ διαίρεσή

ὑποτελεῖς στοὺς Τούρκους. Ἐὰν τὸ ἔθιμο ἦταν χαρακτηριστικὸ τοῦ Τουρκικοῦ πολιτισμοῦ προγενέστερα τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι χρησίμευσε στήν ἐνίσχυση τοῦ Ἑλληνικοῦ προτύπου. Σχετικὰ μὲ τὸ θέμα ὅπως ἀναφέρεται στό Τουρκικὸ Δίκαιο, βλ. J. Leonides and Ph. Tselentes, Ὁδηγὸς ἐπὶ τῆς διεξαγωγῆς τῶν κυριότερων κτηματικῶν ὑποθέσεων. (Constantinople 1903) 58.

τους σὲ μερίδια. Τότε ρίχνονται οἱ κληῖροι γιὰ τὴ γῆ καὶ χωριστὰ γιὰ τὰ σπίτια, γιατί ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μικρὸ οἰκόπεδο, ὅπου βρίσκεται τὸ κάθε σπίτι, τὰ πατρικά κτήματα εἶναι διασκορπισμένα στὴ γύρω περιοχὴ τοῦ χωριοῦ. Ὅπως στὴν περίπτωσι τῶν κοπτικῶν ὀστράκων, ἡ περιγραφή τοῦ κάθε μερίδιου εἶναι χαραγμένη πάνω στὸν ἴδιο τὸν κληῖρο· ἡ γραφή τότε καλύπτεται καὶ οἱ κληῖροι διανέμονται στὴ τύχη ἀπὸ ἕνα τρίτο πρόσωπο. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κληρώσεως τὸ περιμένουν ἀνυπόμονα, ἰδιαίτερα γιὰ τὰ σπίτια. Οἱ οἰκογένειες, πού κέρδισαν τὰ καινούργια σπίτια, εἶναι ἐνθουσιασμένες, ἐνῶ ἐκεῖνοι, πού παίρνουν τὸ ἀνακαινισμένο πατρικὸ σπίτι, τὸ δέχονται στωικά.

Εἶναι γενικά ἀποδεκτὸ ὅτι αὐτὸς εἶναι καλὸς τρόπος διανομῆς τῆς οἰκογενειακῆς περιουσίας, μὲ ἀγάπη, ἂν πρέπει νὰ διαμοιραστῆ. Σχετικὰ μ' αὐτό, οἱ παρατηρήσεις τῶν χωρικῶν παραλληλίζονται μ' ἐκεῖνες τοῦ παλιοῦ γείτονά τους, τοῦ Πλούταρχου (ἡ Χαιρώνεια ἀπέχει μόλις 7 χιλ. ἀπὸ τὰ Βασιλικά), ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι ἡ διανομὴ τῆς πατρικῆς περιουσίας μὲ κληῖρο εἶναι μέθοδος πού καλλιεργεῖ τὴ φιλία καὶ τὴν ἁρμονία (Ἡθικά 483 d). Ἐπίσης ὁ βυζαντινὸς Εὐστάθιος ἀναφέρει στὸ ἴδιο σχόλιό του στὴν Ὀδύσσεια (14.209) ὅτι ἡ διαδικασία συμβάλλει στὴν ἀνεξικακία καὶ στὴ δικαιοσύνη. Αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ μόνος παραλληλισμὸς ἀνάμεσα στὴν ἀρχαία καὶ στὴν νεώτερη ἑλληνικὴ σκέψη πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Οἱ χωρικοί, ἐνῶ συμφωνοῦν ὅτι ὁ κληῖρος συνιστᾶ πολὺ καλὸ τρόπο μοιράσματος, μιλοῦν γι' αὐτὸν σὰ νὰ πρόκειται γιὰ μία μᾶλλον θλιβερὴ ἀνάγκη, γιατί συνεπάγεται τὸ σπάσιμο τῆς οἰκογενειακῆς μονάδας. Ἄς ἀναφερθοῦμε ξανά στὸν Πλούταρχο: ὑποστηρίζει ὅτι ἀκόμα καὶ δταν διαιροῦν τὴν περιουσία, τ' ἀδέλφια αἰσθάνονται ὅτι διαιροῦν τὴν φροντίδα τῆς καὶ τὴν διαχείριση μόνο, ἐνῶ ἀφήνουν τὴ χρῆση καὶ τὴν κατοχὴ τῆς: «ἐν μέσῳ κείσθαι κοινὴν καὶ ἀνέμητον ἀπάντων» (Ἡθικά. 483 d). Βέβαια αὐτὸ τὸ παράδοξο τῆς διαιρέσεως πού δὲν εἶναι διαίρεση, εἶναι μία ἐνδειξὴ τῆς ἀποστροφῆς πού αἰσθάνονταν ὁ Πλούταρχος πρὸς τὴν ἰδέα καὶ μόνο τῆς διαιρέσεως.

Ἐνα ἀκόμα πιθανὸ σημεῖο ὁμοιότητας. Τὰ λόγια «τι νὰ κάνουμε» μὲ τὰ ὁποῖα ἐξέφρασε τὴν ὑποταγὴ τῆς ἡ γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ, πού κέρδισε τὸ παλιὸ σπίτι, ἀποδίδουν τὴν καλοπροαίρετη μοιρολατρεία τῶν χωρικῶν μπροστὰ στὶς ἀντιζῶες περιστάσεις, πού δὲν μποροῦν νὰ ἐλέγξουν. Ὑποθέτω ὅτι μὲ τὴν χρησιμοποίησι τῶν κληῖρων γιὰ τὸ μοῖρασμα τῆς κληρονομιάς, οἱ χωρικοὶ τοποθετοῦν θεληματικὰ τὴν κατάστασι πέρα ἀπ' τὸν ἔλεγχό τους, ὥστε ν' ἀποφύγουν τὴν εὐθύνη γιὰ μία μελετημένη καὶ λογικὴ ἐκλογὴ. Ἡ ἀπόδειξι ὅτι ἡ εὐρύτατα διαδομένη χρῆσι τῶν κληῖρων στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἀπεικόνιζε τὴν ἐκούσια ὑποταγὴ τοῦ ἀνθρώπου στὴ θέλησι τῶν θεῶν, διατυπώθηκε ἀπὸ τὸν Ehrenberg.¹¹

11. Re βλ. τὴ λέξι «Losung» 1464. 36.37.

Ὁ Sterling Dow στὴν ὁμιλία του γιὰ τὴν Ἀθηναϊκὴ Κληρωτίδα ¹², ἀναφέρει τὴ δυσπιστία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση, τὴ γοητεία ποὺ ἀσκοῦσε ἡ τύχη ἐπάνω τους, καὶ τὴ ροπή τους πρὸς τοὺς μηχανιστικούς θεσμούς.

Ὅλ' αὐτὰ φαίνονται καθαρά στὴν περιγραφή καὶ τὴν διεξαγωγή τῆς διαδικασίας ποὺ ἀναφέραμε. Ἰδιαίτερα πιστεύω ὅτι πολιτιστικοὶ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οἱ χωρικοὶ τῆς Βοιωτίας ἐπέδειξαν μία κοινωνικὴ ἐφευρετικότητα ἀντάξια ἐκείνων, ποὺ ἐπινόησαν τὸν ἀθηναϊκὸ μηχανισμό τῆς «ἀντιδόσεως» καὶ γιὰ παρόμοιο σκοπὸ: ὅτι οἱ δυνάμεις τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος θὰ μπορούσαν νὰ αὐτοχαλιναγωγηθοῦν γιὰ νὰ δημιουργήσουν τὴν πλήρη ἰσότητα, ἐνῶ, θὰ ἦταν πολὺ καταστροφικὲς γι' αὐτήν, ἂν δὲν χαλιναγωγηθοῦν.

Μετάφραση Μ. Σταυρινοῦ

12. Hscp 50 (1939) 1.